

Nehéz és felelőségteljes kimondani, mikor és hol következtek be egy ember életében a sorshatározó élmények, fordulatok. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha Vargha Kálmán irodalomtörténeti alapélményét a Waldepfel József indította egyetemi „stílusgyakorlatokban” (1946/47) jelöljük meg, amelyeknek szeniorja lett. Itt kötelezi el egy életre magát a műcentrikus elemző módszerrel, amely mögött a tényeket és adatokat „makacsul” tisztelő történelmi látásmód feszül. Itt szervezi meg a stílusgyakorlatok változataként a *Mű születése* című előadásorozatot, amelynek vendégei Déry Tibor, Vas István, Rónay György, Devecseri Gábor és Pilinszky János voltak. S végül itt alakul ki baráti köre – Rába György, Végh György, Somlyó György, Lakatos István, Rubin Szilárd, Darázs Endre –, akikkel *Igen* (1947) címmel egyetemi diáklapot indít, s Radnóti Miklós munkásságáról értekezik benne.

Ez a témaválasztás egyben fényt vet emberi-kritikusi tartásának másik meghatározó élményére, a fasizmussal, az erőszakkal, a mesterséges megkülönböztetéssel és megbélyegzettséggel szembeni ellenérzésre, ellenállásra, amely szervesen egybeötvöződött ifjúkora erkölcsi normatíváival. Ez a szellemi kohézió vonzotta az egyetemen Komlós Aladár, Benedek Marcell és Zolnai Béla előadásaira, illetve az újjászülető irodalmi életben az *Újhold* (1946–1948) köréhez. Pályakezdő tanulmányaiban, bírátaiban, amelyek az *Újhold* mellett a *Diáriumban*, a *Sorsunkban*, a *Tiszatájban* és a *Vigiliában* jelentek meg, ott érezni Rónay György tudatosan vállalt példamutatását.

E kritikai tevékenység elé 1949-től elhárítatlan akadályok álltak. A magyar–német könyvtár szak diplomájával a zsebében 1949-től a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnál dolgozott szervező titkárként; majd 1952-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészeti karára kapott tanársegédi, 1954-ben adjunktusi kinevezést – Bóka László mellé, a XX. századi tanszékre. Itt segédszerkesztői minőségben (1952–1958) az *Irodalomtörténet* – s ezen belül mindenekelőtt a szemle-rovat – összeállításában fokozatosan kamatoztatni tudja kritikai igényeit, tapasztalatait.

Pályafutásának meghatározó pontja 1956, amikor is tudományos munkatársként a frissen alakult Irodalomtörténeti Intézetbe kerül. Itt érleli monográfiáikká *Móricz Zsigmond*ról írt kutatásait: az adatgazdag s az író kritikai munkásságát felölelő *Móricz Zsigmond és az irodalom* (1962) címűt, amelyért 1967-ben kandidátusi fokozatot kap, és azt az életteli írói portrét (1967), amely az *Arcok és vallomások* sorozatban látott napvilágot.

A tudományos status quo azonban nem csupán kutatásokat jelent Vargha Kálmánnak. Termékeny kapcsolat tart a szépirodalmi könyvkiadással, antológiákat, szöveggyűjteményeket állít össze; 1964-től kritikákkal is jelentkezik; majd Albert Zsuzsával és Rónay Györggyel jelen van egy azóta országosan népszerűvé vált műfaj, az egy-egy műalkotást elemző-kommentáló *Miért szép?* (előbb rádiós, majd utóbb kiadói) sorozat megszületésénél, kibontakoztatásánál.

Ez a kötetlen „portyázás” visszahat irodalomtörténet-írói munkásságára is. *Juhász Gyuláról* írt kismonográfiája (1968), majd *Gelléri Andor Endrét* (1973) és kedvencét, *Berda Józsefet* (1982) bemutató kötetei az élet és az alkotások kölcsönhatásának a felmutatásával hívják fel magukra a figyelmet. De a szélesebb irodalomtörténeti folyamatokra kitekintő, huszadik századunk prózaíróit elemző tanulmánykötete, az *Álom, szecesszió, valóság* (1973) is a művek mély ismeretét és tisztelőtét tükrözi.

Az intézet vezetősége Vargha Kálmánt 1962-ben a bibliográfiai csoport (később osztály) élére állítja, amely irodalomtörténet-írásunk kilenc kötetes bibliográfiai szintézisét van hivatva elvégezni. E sorok írója itt ismerkedett meg vele, s érzékelhette – éveken át – küzdelmét egyrészt (szerkesztőként) az adatokért, másrészt egyfajta írói védekezését az adatok sorvasztó túláradása ellen.

A jubilánsnak s a nyugdíj kötetlenségét választónak további jó alkotókédvet kívánunk, hogy megvalósíthassa szép terveit Rónay György lírájának sajtó alá rendezésében, Gelléri Andor Endre, Mándy Iván – és még számos kortársunk portréjának a megrajzolásában.

Botka Ferenc